

Monitor BoekStart in de kinderopvang

Landelijke analyse 2020

Inleiding

Sinds 2015 voert DESAN Research Solutions in opdracht van Stichting Lezen de Monitor BoekStart in de kinderopvang uit. Aan de meting over 2020 hebben 781 locaties meegedaan. In deze beknopte landelijke analyse worden de belangrijkste ontwikkelingen over de afgelopen vier jaar besproken en de meest opvallende uitkomsten van de laatste meting. Eerst wordt kort de opzet van de monitor toegelicht en vervolgens wordt ingegaan op de ontwikkelingen en de verschillen tussen dagopvang en peuteropvang. Tot slot worden verbanden tussen het beleid van de instellingen en de activiteiten van de pedagogisch medewerkers besproken.

Kenmerken van de Monitor

De data worden verkregen via online vragenlijsten die door drie doelgroepen (bibliotheekmedewerkers, voorleescoördinatoren of locatiemanagers en pedagogisch medewerkers) worden ingevuld. De vragenlijsten worden via een online portal uitgezet door BoekStartcoördinatoren.

In 2020 hebben 64 bibliotheekmedewerkers, 669 voorleescoördinatoren en 2931 pedagogisch medewerkers deelgenomen aan de monitor. Sinds 2015 is de Monitor sterk in omvang gegroeid, maar ten opzichte van 2019 is de omvang in 2020 ongeveer gelijk (Tabel 1), wat toegeschreven kan worden aan de bijzondere omstandigheden ten gevolge van de coronacrisis. In dit rapport wordt gekeken naar de afgelopen vier meetjaren.

Tabel 1 Aantal deelnemers Monitor BoekStart per meting, 2015 - 2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Locaties¹	78	264	381	702	863	781
Bibliotheekmedewerkers	18	39	45	58	66	64
Locatiemanagers/vorleescoördinatoren	51	188	302	603	707	669
Pedagogisch medewerkers	223	701	1251	1896	2731	2931

De deelnemers aan de monitor vormen slechts een deel van de deelnemers aan BoekStart in de kinderopvang, en de deelnemers aan BoekStart in de kinderopvang vormen slechts een deel van alle kinderopvanglocaties in Nederland. In hoeverre de deelnemers aan de monitor een goed beeld vormen van alle kinderopvanglocaties in Nederland is niet goed vast te stellen.

¹ Het gaat hier om het aantal locaties waarvan minimaal één locatiemanager of pedagogisch medewerker de vragenlijst heeft ingevuld.

Verdeling naar type opvang, leeftijd en provincie

In de verdeling van locaties naar type is de afgelopen jaren weinig veranderd. Bij de voorleescoördinatoren valt in 2020 twee derde (65%) van de locaties (ook) onder de categorie peuteropvang en ongeveer de helft van de locaties (49%) (ook) onder de categorie dagopvang. Bij pedagogisch medewerkers is deze verdeling anders: bijna driekwart (72%) werkt (ook) in de dagopvang (72%), een derde (35%) valt (ook) in de peuteropvang. Ook de verdeling naar de leeftijdscategorieën waarmee pedagogisch medewerkers werken, is de afgelopen jaren stabiel. De meeste pedagogisch medewerkers werken met kinderen in de peuterleeftijd (75% in 2020), ongeveer de helft (52%) (ook) met kinderen in de dreumesleeftijd (52% in 2020) en/of babyleeftijd (51%).

De verdeling naar provincies schommelt, zonder duidelijke ontwikkeling. In 2019 en 2020 deden geen locaties in Flevoland mee, in 2020 geen voorleescoördinatoren (wel enkele pedagogisch medewerkers) in Zeeland.

Duur deelname aan BoekStart

Van de locaties in de monitor doet dit jaar ruim de helft langer dan 24 maanden mee aan BoekStart in de kinderopvang, een vijfde 12 tot 24 maanden en een kwart minder dan 12 maanden. Ruim 90 procent van de locaties werkt sinds de start van BoekStart in de kinderopvang samen met de Bibliotheek. Deze percentages zijn voor de dagopvang en de peuteropvang ongeveer even groot.

Leeswijzer

De cijfers in dit rapport zijn ongewogen. Alle percentages zijn afgerond tot hele getallen. De som van de percentages is daarom niet altijd precies 100. Respondenten die een bepaalde vraag niet hebben beantwoord ('weet niet/geen antwoord') zijn niet meegenomen in de centering, tenzij anders vermeld. In het rapport genoemde verschillen (tussen metingen of tussen groepen binnen een meting) zijn significant², tenzij anders vermeld.

Ontwikkelingen

Hechte samenwerking bibliotheken en kinderopvang, meer informatie over digitale prentenboeken en apps

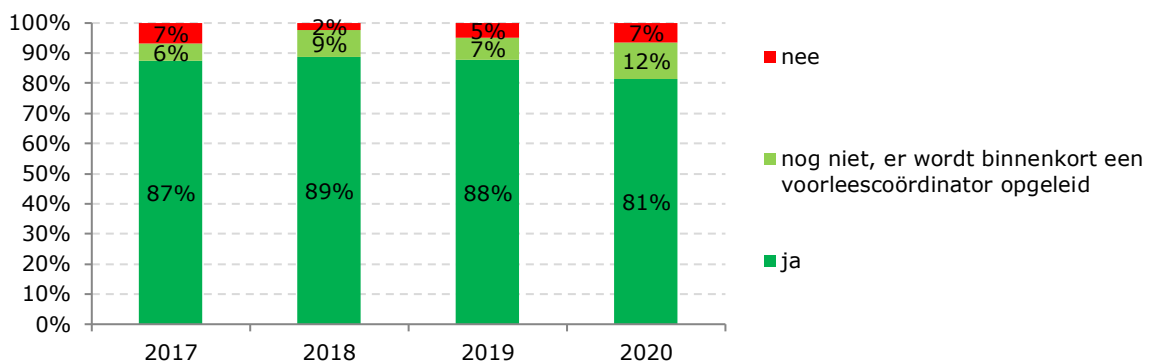
Bij alle bibliotheken in de monitor is een medewerker specifiek verantwoordelijk voor BoekStart in de kinderopvang (100%), bij bijna driekwart van de bibliotheken zijn er ook expliciet daarvoor bestemde personeelsuren (71%). Om de leesbevordering van 0 tot 4-jarigen te stimuleren, werken bijna alle bibliotheken samen met kinderdagverblijven (97%), Gezondheidszorg (consultatiebureaus) (94%), peuterspeelzalen (94%) en gemeentes (92%). Bijna alle bibliotheken bieden een training Voorleescoördinatoren (97%) of een training interactief voorlezen voor Pedagogisch medewerkers aan (89%). Ook bijna alle bibliotheken voeren overleg met het management van kinderopvanglocaties (97%) of bezoeken de kinderopvanglocaties om te kijken naar de voorleesomgeving en er advies over te geven (92%). Deze percentages zijn ongeveer gelijk aan 2019. Het absolute aantal trainingen dat wordt gegeven aan voorleescoördinatoren is in 2020 wel lager geweest dan in andere jaren. Ongetwijfeld hangt dit

² 'Significant' betekent dat een gevonden verschil waarschijnlijk niet toevallig is: de waarschijnlijkheid dat een gevonden verschil toevallig is, is kleiner dan 5 procent ($p < .05$).

samen met de bijzondere omstandigheden ten gevolge van de coronacrisis. Het percentage bibliotheken dat de kinderopvanglocaties in BoekStart in de kinderopvang informeren over digitale prentenboeken/kinderboekenapps is in 2020 veel hoger (98%) dan in 2019 (83%).

In vergelijking met de vorige meetjaren zijn er in 2020 minder locaties met voorleescoördinator (81% tegen 87%, 88% of 89%). Dit zou te maken kunnen hebben met de afname van het aantal trainingen voor voorleescoördinatoren door de corona omstandigheden in 2020. Er zijn wel meer locaties waar binnenkort een voorleescoördinator wordt opgeleid (12% tegen 7%) (Grafiek 1).

Grafiek 1 **Is er een voorleescoördinator voor deze locatie?**

Ruim twee derde (69%) van de locaties heeft een voorleesplan, ongeveer evenveel als vorig jaar (71%). Dit voorleesplan wordt in 85 procent van de gevallen ook uitgevoerd in de voorleespraktijk en bij 59 procent jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld. Dit verschilt niet van 2019 (86% en 58%).

Het aantal pedagogisch medewerkers dat, volgens de voorleescoördinatoren, getraind is in het interactief voorlezen is in de periode 2017 tot 2019 ongeveer stabiel. In 2020 is het percentage dat aangeeft dat minimaal de helft van de pedagogisch medewerkers getraind is iets lager (53%) dan in de voorgaande meetjaren (57%-60%), maar dit verschil is niet significant.

Betere voorleeshoek en collectie

Bij enkele vragen rond voorlezen in de kinderopvang is een gestage toename te zien in de periode van 2017 tot 2020, al is het verschil tussen 2019 en 2020 niet significant. In 2017 was op 65 procent van de locaties een uitnodigende voorleeshoek op alle groepen, in 2018 bij 67 procent, in 2019 bij 66 procent, in 2020 bij 71 procent. In 2017 werd bij 69 procent van de locaties de collectie voorleesboeken regelmatig vervangen op alle groepen, in 2018 bij 71 procent, in 2019 bij 73 procent, in 2020 en bij 77 procent. Het bekijken van digitale prentenboeken was in 2017 bij 29 procent van de locaties mogelijk op alle groepen, in 2018 bij 26 procent, in 2019 bij 29 procent, in 2020 bij 30 procent.

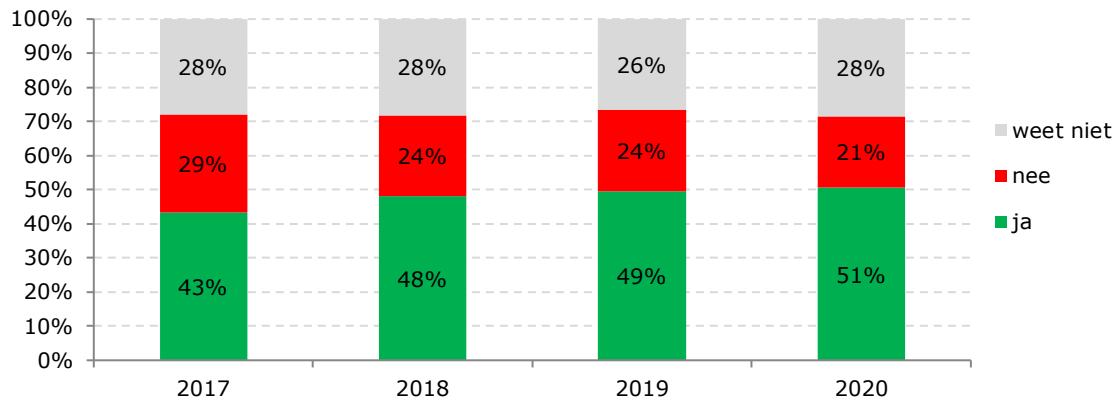
Laaggeletterde ouders beter herkend

Op 17 procent van de locaties zijn volgens de voorleescoördinatoren in 2020 afspraken gemaakt met betrekking tot laaggeletterde ouders, iets (niet significant) meer dan in 2019 (14%).³ Pedagogisch medewerkers geven wel duidelijk steeds vaker aan dat ze weten hoe ze

³ In deze analyse spreken we nog over laaggeletterde ouders (en niet over taalarme gezinnen), omdat deze term is gebruikt in de vragenlijsten.

laaggeletterde ouders kunnen herkennen. In 2020 geeft voor het eerst meer dan de helft van alle pedagogisch medewerkers aan te weten hoe ze laaggeletterde ouders kunnen herkennen (51%) in 2016 was dat duidelijk minder (43%) (Grafiek 2).

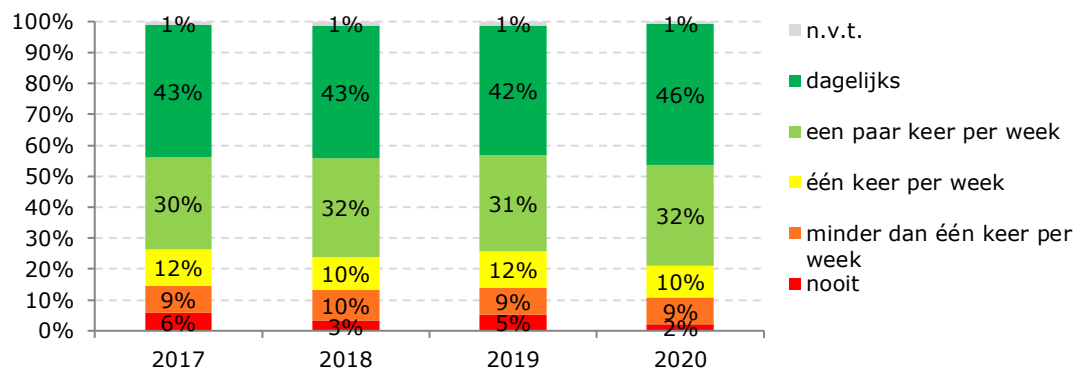
Grafiek 2 Weet je hoe je laaggeletterde ouders kunt herkennen?

Pedagogisch medewerkers lezen vaker voor, maar minder vaak spontaan

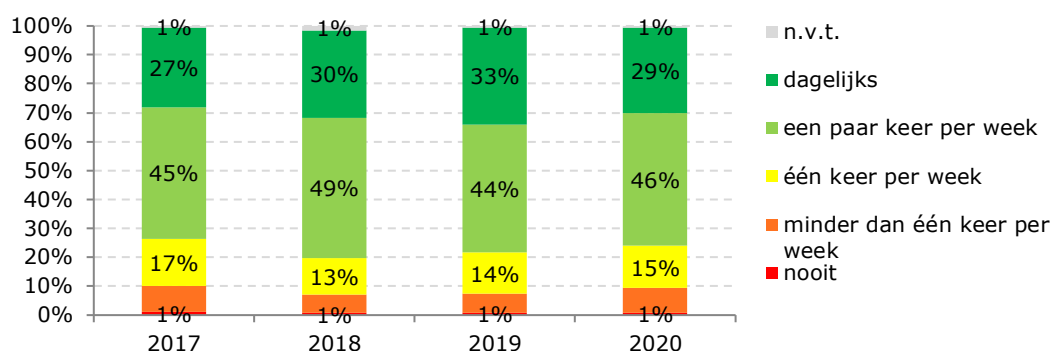
Het percentage pedagogisch medewerkers dat minimaal een paar keer per week aan de hele groep voorleest is in 2020 toegenomen (78%) in vergelijking met de meetjaren 2017 tot 2019 (73%-75%) (Grafiek 3).

Grafiek 3 Ik lees voor aan de hele groep

Daarbij is ook het percentage pedagogisch medewerkers dat vaak of altijd voor of na het voorlezen praat met de kinderen over het boek toegenomen (73% in 2020 tegen 69% in 2019), net als het percentage dat moeilijke woorden uitlegt tijdens het voorlezen (65% in 2020 tegen 60% in 2019). De twee laatst benoemde percentages schommelen echter, want deze waren in 2018 even hoog als in 2020 (niet in grafiek). Het percentage dat minimaal een paar keer per week spontaan voorleest buiten het vaste programma is afgenomen (75% tegen 78% in 2019) (Grafiek 4).

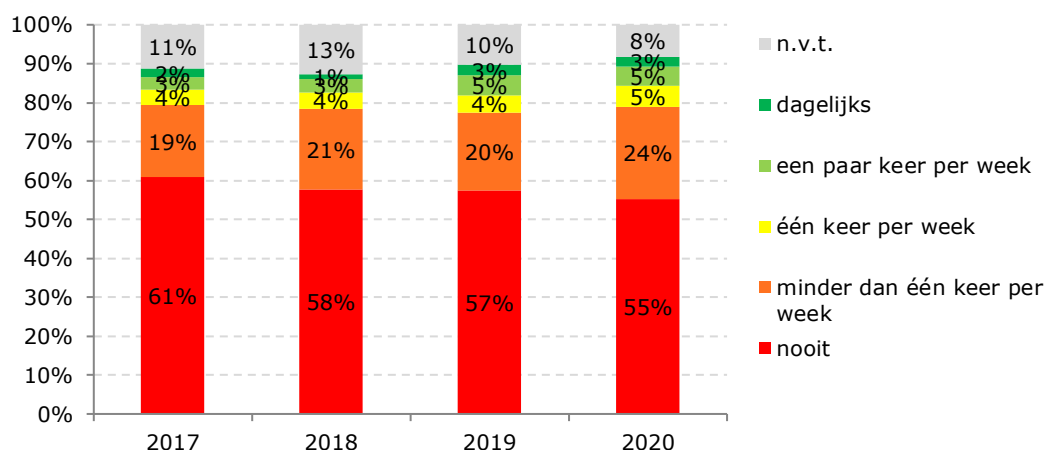
Grafiek 4 **Ik lees spontaan voor buiten het vaste programma**

Pedagogisch medewerkers gebruiken vaker digitale prentenboeken

Weinig pedagogisch medewerkers (8%) werken minimaal een paar keer per week met digitale prentenboeken. Dit percentage is gelijk aan het percentage in 2019 (8%), maar is wel toegenomen ten opzichte van het percentage in 2018 (5%). Het percentage pedagogisch medewerkers dat nooit met digitale prentenboeken zegt te werken is in de loop van de jaren afgenomen tot 55 procent in 2020 (Grafiek 5).

Grafiek 5 **Ik werk met digitale prentenboeken**

Verschillen tussen dagopvang en peuteropvang⁴

Dagopvang heeft vaker een hoger budget en een voorleesplan, peuteropvang werkt vaker samen met PO

Dagopvanglocaties hebben vaker een jaarlijks budget dat hoger is dan 500 euro, gereserveerd voor leesbevordering (10%) en hebben vaker een voorleesplan (71%) dan peuteropvanglocaties (6% en 66%). Als het voorleesplan aanwezig is, wordt deze ongeveer even vaak uitgevoerd in de voorleespraktijk of jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld. Peuteropvanglocaties werken vaker samen met het basisonderwijs in het kader van leesbevordering (38%) dan dagopvanglocaties

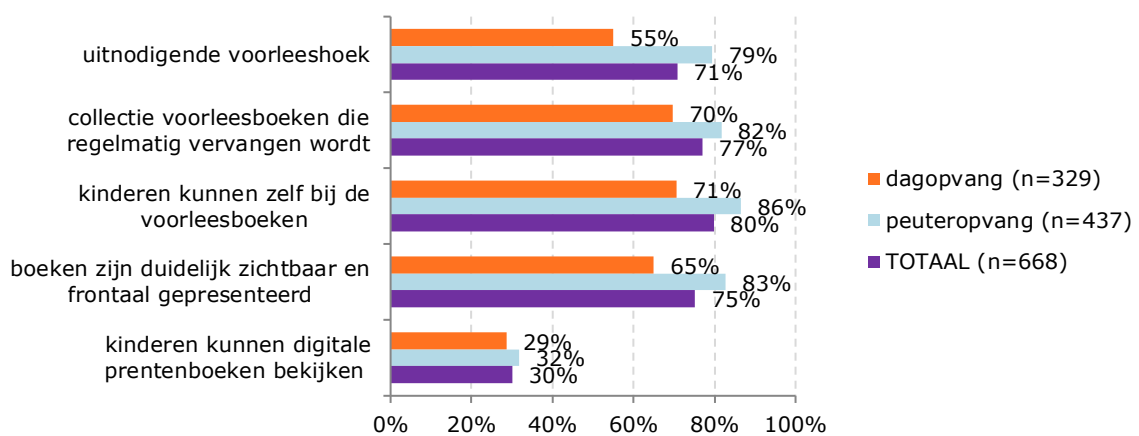
⁴ Van de 669 voorleescoördinatoren werkt 49 procent in de dagopvang en 65 procent (ook) in de peuteropvang, van de 2931 pedagogisch medewerkers werkt 72 procent in de dagopvang en 35 procent (ook) in de peuteropvang.

(26%) en op peuteropvanglocaties komt het vaker voor dat alle medewerkers zijn getraind in interactief voorlezen (26% vs. 10%) (niet in grafiek).

Peuteropvang heeft betere voorleeshoeken en collectie

Locaties die vallen onder de categorie peuteropvang hebben in vergelijking met dagopvang vaker op alle groepen een uitnodigende voorleeshoek (79% vs. 55%) en een collectie voorleesboeken die regelmatig wordt vervangen (82% vs. 70%), waar de kinderen zelf bij kunnen (86% vs. 71%) en die duidelijk zichtbaar en frontaal wordt gepresenteerd (83% vs. 65%). Bij een minderheid van de locaties kunnen kinderen op alle groepen digitale prentenboeken bekijken, dit laatste percentage verschilt niet significant bij de verschillende typen opvang (Grafiek 6).

Grafiek 6 Percentage locaties met ... op alle groepen

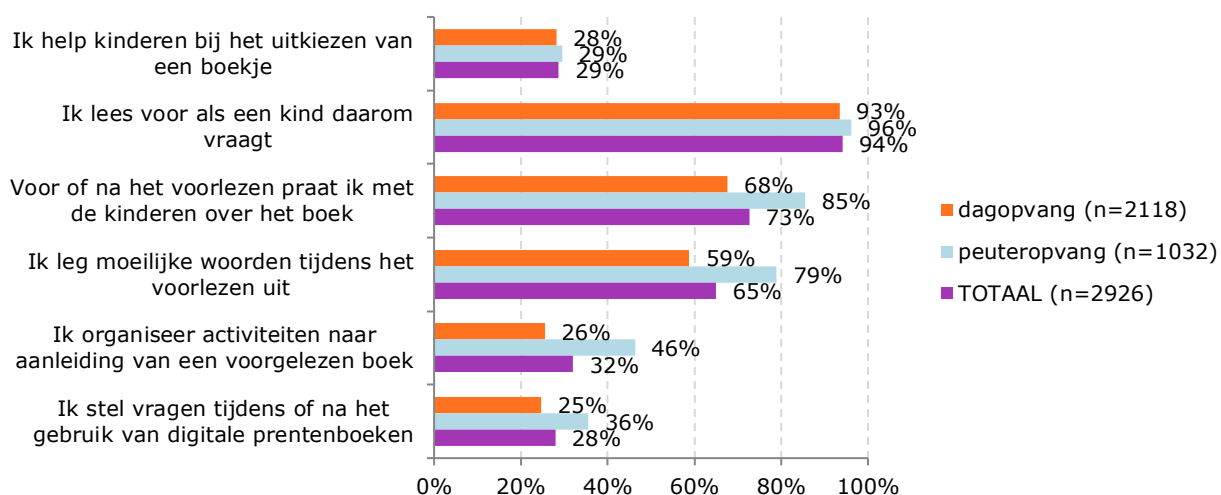
Bij de peuteropvang zijn er vaker dan op de dagopvang passende collecties voor elke leeftijdscategorie (94% vs. 90%) en themacollecties (91% vs. 87%) en is er vaker een speciaal aanbod voor kinderen uit VVE-doelgroepen (41% vs. 27%). Er zijn bij de verschillende typen kinderopvang geen significante verschillen naar voren gekomen bij de vraag of er afspraken zijn gemaakt met betrekking tot de omgang met laaggeletterde ouders.

Bij peuteropvang doen medewerkers meer aan leesbevordering

Voorlezen is voor meer dan de helft van de pedagogisch medewerkers dagelijks een vast programma-onderdeel op de groep, maar vaker bij de peuteropvang (68%) dan bij de dagopvang (54%). Er wordt in de peuteropvang ook vaker met digitale prentenboeken gewerkt (52% vs. 31%).

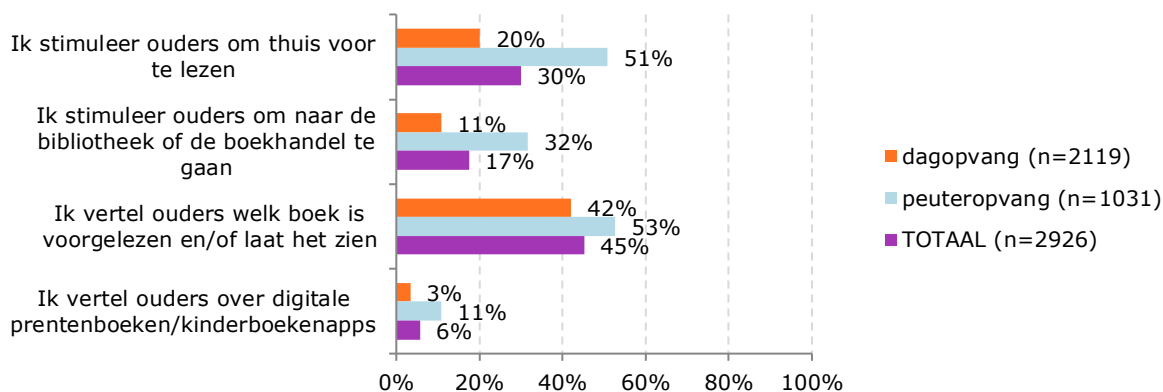
Het helpen van kinderen bij het uitkiezen van een boekje wordt in de dagopvang ongeveer even vaak door pedagogisch medewerkers gedaan als in de peuteropvang. Alle andere manieren van aanpak van leesbevordering, zoals het uitleggen van moeilijke woorden en het organiseren van activiteiten naar aanleiding van het voorgelezen boek, worden door pedagogisch medewerkers in de peuteropvang vaker gedaan dan door pedagogisch medewerkers in de dagopvang (Grafiek 7).

Grafiek 7 **Activiteiten pedagogisch medewerkers (% 'vaak' en % 'altijd')**⁵

Pedagogisch medewerkers van de peuteropvang stimuleren ouders vaker om thuis voor te lezen (51%) en om naar de Bibliotheek of boekhandel te gaan (32%) dan pedagogisch medewerkers van de dagopvang (respectievelijk 20% en 11%). Ook vertellen ze vaker over digitale prentenboeken of kinderboekenapps (11% vs. 3%) en over welk boek is voorgelezen (53% vs. 42%) (Grafiek 8).

Grafiek 8 **Activiteiten pedagogisch medewerkers (% 'vaak')**

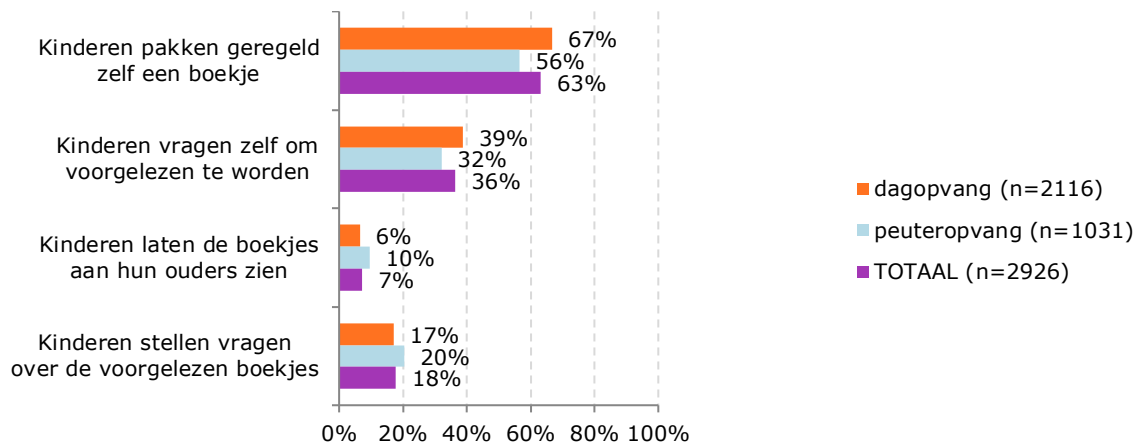
In dagopvang pakken kinderen vaker zelf een boek of vragen om voorgelezen te worden

Ondanks dat er in de peuteropvang meer aandacht lijkt te worden besteed aan leesbevordering, pakken kinderen in de dagopvang – volgens hun pedagogisch medewerkers – vaker zelf een boekje (67%) en vragen zij vaker zelf om voorgelezen te worden (39%) dan in de peuteropvang (respectievelijk 56% en 32%). In de peuteropvang laten kinderen de boekjes vaker aan hun

⁵ Omdat sommige locaties vallen onder dagopvang en peuteropvang, tellen de n van de dagopvang en de n van de peuteropvang niet op tot de totale n. Dit is in de in de rest van de grafieken in dit hoofdstuk ook het geval.

ouders zien (10% vs. 6%) en stellen ze vaker vragen over de voorgelezen boekjes (20% vs. 17%) (Grafiek 9).

Grafiek 9 **Activiteiten kinderen (% 'meer dan de helft' of 'alle')**

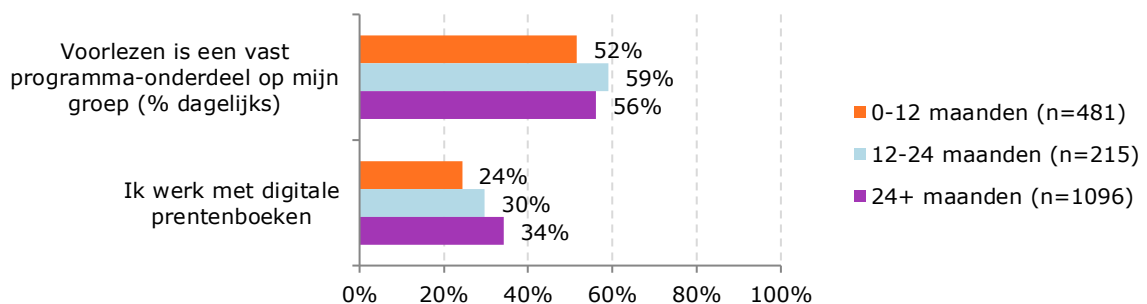
Verband tussen beleid locaties en activiteiten pedagogisch medewerkers

Zojuist hebben we gezien dat er op veel punten duidelijke verschillen zijn tussen dagopvang en kinderopvang. De analyses naar mogelijke verbanden tussen het beleid en de activiteiten van de instellingen (op basis van de antwoorden van de locatiemanagers/voorleescoördinatoren) en de activiteiten van de pedagogisch medewerkers, zijn daarom apart uitgevoerd voor de twee typen locaties.

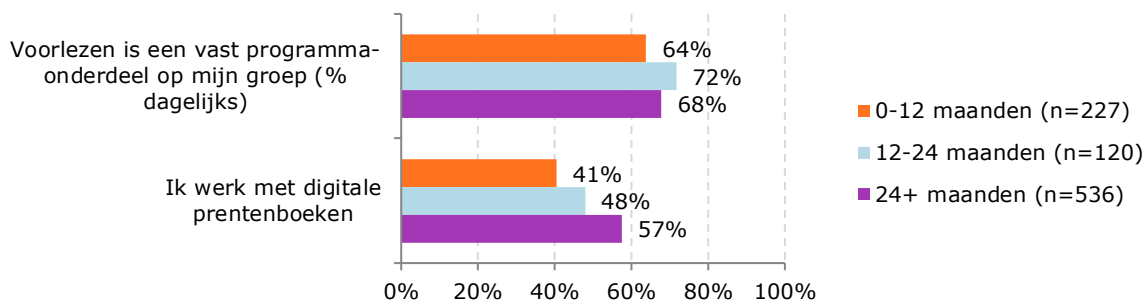
Meer digitale prentenboeken als men langer meedoet aan BoekStart en als er een voorleescoördinator is

Bij zowel de dagopvang als de peuteropvang wordt het werken met digitale prentenboeken het meest frequent gedaan op locaties die het langst meedoen aan BoekStart in de kinderopvang. Dagelijks voorlezen als vast onderdeel van het programma wordt juist het meest frequent gedaan op locaties die minder dan 24 maanden, maar langer dan 12 maanden deelnemen (Grafiek 10 en Grafiek 11).

Grafiek 10 **Activiteiten pedagogisch medewerkers naar duur deelname BoekStart – dagopvang**

Grafiek 11 **Activiteiten pedagogisch medewerkers naar duur deelname BoekStart - peuteropvang**

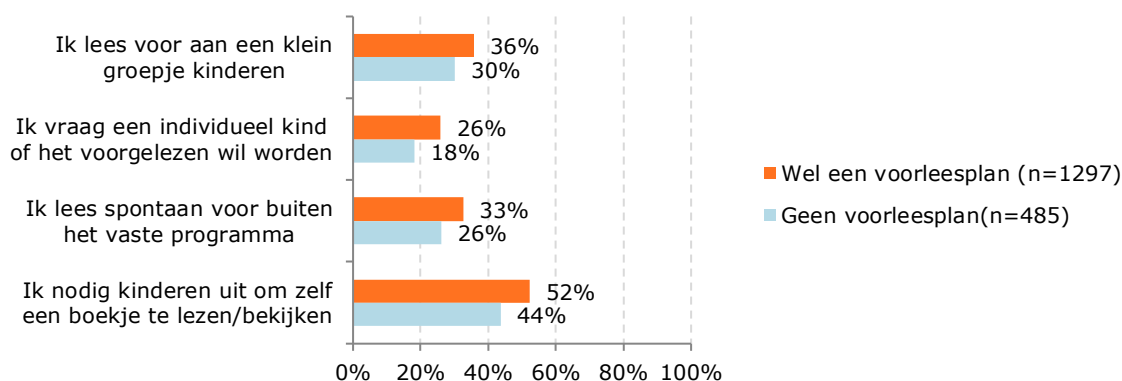

Het werken met digitale prentenboeken wordt daarnaast ook significant vaker gedaan als er een voorleescoördinator aanwezig is in de dagopvang (33%) of peuteropvang (57%) dan als er geen voorleescoördinator is (20% en 32%).

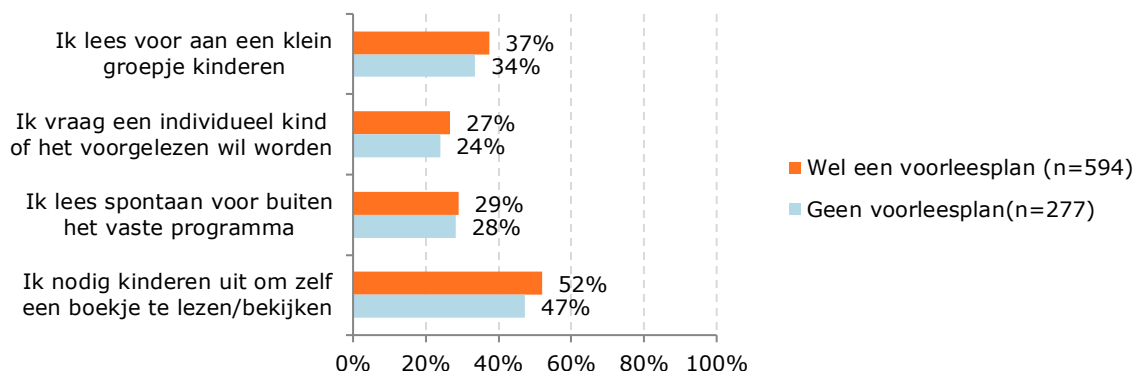
Meer leesbevorderende activiteiten bij voorleesplan

Bij aanwezigheid van een voorleesplan op locatie, lezen pedagogisch medewerkers op de dagopvang vaker voor aan een klein groepje kinderen (36% dagelijks), vragen ze vaker individuele kinderen of ze voorgelezen willen worden (26%), lezen ze vaker spontaan voor buiten het vaste programma (33%) en nodigen ze kinderen vaker uit om zelf een boekje te lezen of bekijken (52%), dan als er geen voorleesplan aanwezig is (respectievelijk 30%, 18%, 26% en 44%) (Grafiek 12). Bij de peuteropvang is dit verschil ook aanwezig, maar over het algemeen niet significant. Bij de peuteropvang is alleen het verschil bij "Ik vraag een individueel kind of het voorgelezen wil worden" significant (Grafiek 13).

Grafiek 12 **Activiteiten pedagogisch medewerkers naar aanwezigheid voorleesplan – dagopvang (% 'dagelijks')**

Grafiek 13 **Activiteiten pedagogisch medewerkers naar aanwezigheid voorleesplan - peuteropvang (% 'dagelijks')**

Wanneer leesbevordering minstens maandelijks aan de orde komt in het teamoverleg, lezen medewerkers van peuteropvanglocaties vaker minimaal een keer per week voor aan een klein groepje kinderen (88%), lezen ze vaker spontaan voor buiten het vaste programma (88%) en wordt er minder vaak voorgelezen aan de hele groep (78%), dan op locaties waar dit minder vaak dan eens per maand aan de orde komt (83%, 74% en 84%). In de dagopvanglocaties is dit significante verschil niet aanwezig.

Meer activiteiten voor kleine groepjes en individuele kinderen bij training in interactief voorlezen

Als minstens de helft van de pedagogisch medewerkers is getraind in interactief voorlezen, wordt er door pedagogisch medewerkers in de dagopvang vaker dagelijks voorgelezen aan een klein groepje kinderen (38%) wordt er vaker gevraagd aan een individueel kind of het voorgelezen wil worden (28%) en worden kinderen vaker uitgenodigd om zelf een boekje te lezen of bekijken (55%), dan als minder dan de helft van de pedagogisch medewerkers deze training heeft gevolgd (31%, 20% en 45%). Ook bij de peuteropvang zie je dat de pedagogisch medewerkers vaker aan een klein groepje voorlezen (39% vs. 33%) of een individueel kind vragen om voor te lezen (29% vs. 22%). Ze nodigen ook vaker kinderen uit om zelf een boekje te lezen of bekijken, maar dat verschil is niet significant.

Vaker voorlezen bij uitnodigende leeshoek

Bij de aanwezigheid van een uitnodigende voorleeshoek op alle groepen van de kinderopvanglocatie, wordt er zowel op de dagopvang als op de peuteropvang vaker dagelijks voorgelezen aan een klein groepje kinderen (37% bij dagopvang en 39% bij peuteropvang) dan als er niet op alle groepen een uitnodigende voorleeshoek is (32% en 29%). Ook wordt er op locaties met op alle groepen een uitnodigende voorleeshoek vaker gevraagd aan een individueel kind of het voorgelezen wil worden (28% en 28%) dan als dat niet het geval is (20% en 19%).

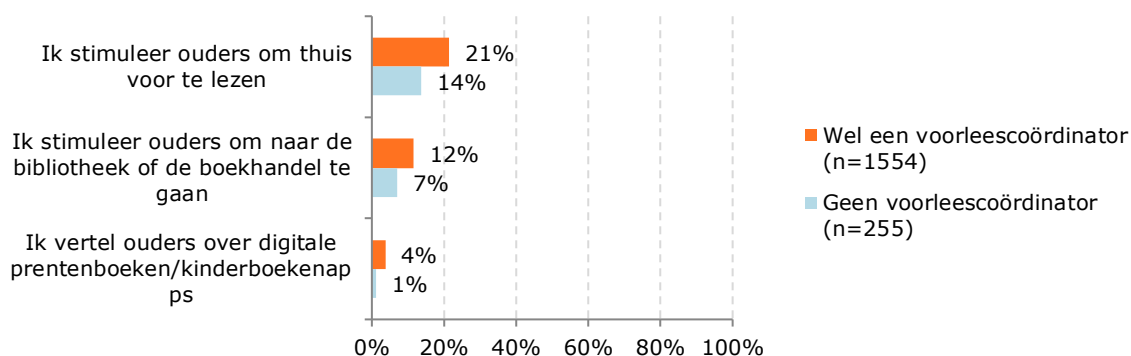
Meer kennis over ondersteuning bij afspraken over omgaan met laaggeletterde ouders

Als er op een instelling afspraken zijn gemaakt met betrekking tot het omgaan met laaggeletterde ouders geven pedagogisch medewerkers op de dagopvang of peuteropvang vaker aan dat ze weten hoe ze laaggeletterde ouders kunnen ondersteunen bij het voorlezen thuis (45% in de dagopvang 63% in de peuteropvang) dan als er geen afspraken zijn gemaakt (33% en 46%). Ze geven in dat geval niet significant vaker aan dat ze weten hoe ze laaggeletterde ouders kunnen herkennen.

Ouders vaker gestimuleerd door pedagogisch medewerker als er een voorleescoördinator is

In de dagopvang worden ouders bij de aanwezigheid van een voorleescoördinator vaker door de pedagogisch medewerker gestimuleerd om voor te lezen (21% vaak) of om naar de bibliotheek of boekhandel te gaan (12%), dan als er geen voorleescoördinator aanwezig is (14%, 7%). Ook worden ze vaker aangesproken over digitale prentenboeken of kinderboekenapps (4% vs. 1%) (Grafiek 14). Bij de peuteropvang zijn deze verschillen minder duidelijk aanwezig (niet in grafiek).

Grafiek 14 **Activiteiten pedagogisch medewerkers naar aanwezigheid voorleescoördinator - dagopvang (% 'vaak')**

Colofon

Auteurs

DESAN Research Solutions: Jonneke Heesterbeek en Jannes Hartkamp

Met medewerking van

Stichting Lezen: Adriaan Langendonk, Nicolien de Pater, Juliënne van den Heuvel

In opdracht van

© Stichting Lezen

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen (Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek).

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de auteurs en opdrachtgevers worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt.